

Danijela V. Babić

Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Srbija

ŠVEDSKE ZAVISNOSLOŽENE REČENICE SA VREMENSKOM KLAUZOM UVEDENOM LEKSIKALIZOVANIM SPOJEM INTE FÖRRÄN

Originalan naučni rad
UDC 811.113.6

Švedske zavisnosložene rečenice sa vremenskom klauzom uvedenom leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN pokazuju niz karakteristika drugačijih od karakteristika tipičnih švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica u koje je vremenska klauza integrisana posredstvom temporalnog veznika FÖRRÄN, a koje uobičajeno iskazuju da nerealizovana predikacija supraordinirane klauze u vremenu prethodi predikaciji vremenske klauze. U radu stoga ukazujemo na osnovne sintaksičko-semantičke i strukturne specifičnosti švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN (poput temporalnog odnosa između njihovih korelativnih predikacija, jednog broja sintaksičko-semantičkih odlika njihovih korelativnih predikacija, te distribucije njihovih klauza), osvrćući se pritom i na osnovne sintaksičko-semantičke i strukturne specifičnosti srpskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom tek, koje predstavljaju njihove prevodne ekvivalente.

Ključne reči: švedski jezik, srpski jezik, sintaksa, vremenska klauza, temporalni veznik FÖRRÄN, leksikalizovani spoj INTE FÖRRÄN, temporalni veznik KAD(A), modalna partikula tek.

1. Švedski temporalni veznik FÖRRÄN

Švedski temporalni veznik FÖRRÄN predstavlja specifičan slučaj u sistemu temporalnih veznika švedskog jezika, budući da vremensku klauzu u zavisnosloženu rečenicu integriše tipično onda kada se predikacija supraordinirane klauze (dalje: SK-predikacija) predstavlja kao nerealizovana predikacija koja u vremenu prethodi predikaciji vremenske klauze (dalje: VK-predikacija).¹ U datim zavisnosloženim vremenskim rečenicama, SK-predikacija može pritom kao nerealizovana biti označena bilo kojim odgovarajućim leksičkim sredstvom – a uobičajeno rečeničnim prilogom za negaciju inte (ekvivalentnom odrečnoj reči ne u srpskom jeziku), te

Filološki fakultet, Studentski trg 3, 11 000 Beograd, Srbija; e-mail: danijela.babic@fil.bg.ac.rs.

¹ O specifičnosti temporalnog veznika *förrän* posebno svedoče zapažanja koje Barentsen (2012) iznosi u svom radu o švedskim temporalnim veznicima *tills* (dok), *innan* (pre nego što) i *förrän* i njima odgovarajućim veznicima u engleskom, nemačkom, holandskom, poljskom i ruskom jeziku. Ispitujući opsežni materijal na švedskom jeziku, Barentsen uočava da se nakon negirane supraordinirane predikacije švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica najfrekventnije javlja temporalni veznik *förrän*, tek u nekolici slučajeve temporalni veznik *innan* i ni u jednom slučaju temporalni veznik *tills*, te napominje: "If we assume that Swedish really does not admit a T-connective [=veznik poput engleskog *till* odnosno švedskog *tills*] in this position, this would be a feature that clearly distinguishes this language from the others" (Barentsen, 2012: 279).

rečeničnim prilogom *aldrig* (nikad) i *sl.* – dok se njihova osnovna strukturna specifičnost ogleda u tome što u distribuciji klauza supraordinirana klauza po pravilu zauzima prepoziciju, a vremenska klauza postpoziciju. Budući da u datim zavisnosloženim vremenskim rečenicama SK-predikacija u vremenu prethodi VK-predikaciji, švedski temporalni veznik *FÖRRÄN* uobičajeno se svrstava u temporalne veznike koji signalizuju anteriornost.² U skladu sa tim, švedskom temporalnom vezniku *FÖRRÄN* u sistemu srpskog jezika ekvivalentan temporalni veznik u prvom redu predstavlja temporalni veznik *PRE NEGO ŠTO*, o čemu svedoče sledeći odabrani primeri odgovarajućih kompleksa švedskog jezika i njihovih srpskih prevodnih ekvivalenata:

a) Spartanerna skickade trupper, men de kom inte till Marathon *FÖRRÄN* slaget var över och perserna slagna. (KORP)³

Spartanci su poslali svoje trupe, ali one nisu stigle na Maraton *PRE NEGO ŠTO* se bitka završila i Persijanci bili poraženi.

b) Han hann inte säga mer *FÖRRÄN* Berit Alm steg in genom dörren. (KORP)

Nije stigao ništa više da kaže *PRE NEGO ŠTO* je Berit Alm ušla u prostoriju.

c) Och han brukade aldrig vakna förrän han skulle, när det var morgon. (NFVB, 2004: 215)

I obično se nikad ne bi probudio *PRE NEGO ŠTO* je trebalo, kad bi došlo jutro.

Srpski temporalni veznik *PRE NEGO ŠTO* po našem mišljenju nužno je, međutim, smatrati prototipskim ekvivalentom švedskog temporalnog veznika *FÖRRÄN*, budući da švedski jezik beleži niz zavisnosloženih vremenskih rečenica sa temporalnim veznikom *FÖRRÄN* u kojima se, u zavisnosti od jednog broja njihovih specifičnih sintaksičko-semantičkih odlika, između SK- i VK-predikacije mogu ostvariti i temporalni međuodnosi koji ne podrazumevaju jedino i isključivo temporalni odnos anteriornosti.⁴ Jedan takav tip švedskih zavisnosloženih rečenica

² Takav je npr. slučaj u *Svenska Akademiens grammatik*, najrelevantnijoj gramatici savremenog švedskog jezika, gde se o vremenskoj strukturi kompleksa sa veznikom *förrän* navodi sledeće: "Matrissatsens avgränsade eller oavgränsade aktion[...] infaller någon gång före den aktion som anges med bisatsens finita verb[...]" (Teleman, Hellberg, & Andersson, 1999: 261) ["Vremenski ograničena ili neograničena situacija supraordinirane rečenice[...] dešava se u nekom trenutku pre situacije iskazane finitnim glagolom zavisne rečenice"].

³ Detaljne podatke o izvorima iz kojih su primeri ekscerpirani navodimo na kraju rada.

⁴ Ispitujući švedske taksisne konstrukcije s temporalnim veznikom *förrän*, Zorikhina Nilsson (2009) tako npr. napominje sledeće: «[...] союз *förrän* (раньше чем) по форме представляет собой союзследования [=anteriornosti, u skladu sa terminima koje koristimo u ovom radu]. Однако специфика

predstavljaju zavisnosložene vremenske rečenice s vremenskom klauzom uvedenom leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN.

2. Sintaksičko-semantičke i strukturne odlike švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN i njihovih srpskih prevodnih ekvivalenata sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek*

2.1 Tip temporalnog međuodnosa predikacija i dodatno semantičko obeležje SK-predikacije

U jednom broju švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa temporalnim veznikom FÖRRÄN odrečni rečenični prilog *inte* izmešta se iz svoje uobičajene pozicije u supraordiniranoj klauzi i zauzima poziciju u vremenskoj klauzi, prateći pritom temporalni veznik FÖRRÄN, i s njim obrazujući leksikalizovani spoj INTE FÖRRÄN. Ovakvo izmeštanje odrečnog rečeničnog priloga *inte* te obrazovanje leksikalizovanog spoja INTE FÖRRÄN, rezultuje u strukturnim i sintaksičko-semantičkim odlikama po kojima se zavisnosložene vremenske rečenice sa leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN razlikuju od tipičnih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa temporalnim veznikom FÖRRÄN.

Budući da, naime, leksikalizovani spoj INTE FÖRRÄN po pravilu zauzima inicijalnu poziciju u strukturi zavisnosloženih rečenica sa datim leksikalizovanim spojem, u ovim rečeničnim kompleksima vremenska klauza po pravilu zauzima prepoziciju, dok je supraordinirana klauza u postpoziciji. Takođe, usled izmeštanja odrečenog rečeničnog priloga *inte* iz supraordinirane klauze u vremensku klauzu, SK-predikacija zavisnosloženih vremenskih rečenica sa leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN biva predstavljena kao afirmativna predikacija, a kako je doslovno značenje leksikalizovanog spoja INTE FÖRRÄN „ne pre nego što“, dati leksikalizovani spoj signalizuje da do aktualizacije odnosno realizacije SK-predikacije dolazi *tek nakon* aktualizacije odnosno realizacije VK-predikacije. SK-predikacija u švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN biva, dakle, predstavljena kao predikacija koja je u vremenu posteriorna u odnosu na VK-predikaciju, a budući da leksikalizovani spoj INTE FÖRRÄN onemogućava pojavu

этого союза заключается в том, что он, в частности, при определенном соотношении формы времени в главном и придаточном предложениях может имплицировать и отношения предшествования [=odnosi posteriornosti, u skladu sa terminima koje koristimo u ovom radu]» (Зорихина-Нильссон, 2009: 423, 424).

sintaksičko-semantičkih sredstava koja definišu vremenski razmak između realizacija odnosno aktualizacija SK- i VK-predikacija, data se posteriornost SK-predikacije u odnosu na VK-predikaciju uvek manifestuje kao nespecifikovana posteriornost.

Uočene sintaksičko-semantičke i strukturne odlike švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN ilustrujemo sledećim odabranim primerima:⁵

(1) INTE FÖRRÄN han [hade] fyllt tolv år fick John lära sig läsa. (NFVB, 2004: 8)

[Ne pre nego što je bio napunio dvanaest godina, Jon je naučio da čita.]

Tek KAD je napunio dvanaest godina, Jon je naučio da čita.

(2) INTE FÖRRÄN Daniel har gått hem slåss jag av en hemsk tanke. (KORP)

[Ne pre nego što je Danijel otišao kući, meni na pamet pade jedna strašna misao.]

Tek KAD je Danijel otišao kući, meni na pamet pade jedna strašna misao.

(3) INTE FÖRRÄN diskoteket stängde klockan två vandrade vi skilda vägar. (KORP)

[Ne pre nego što se diskoteka u dva zatvorila, otišli smo svako svojim putem.]

Tek KAD se diskoteka u dva zatvorila, otišli smo svako svojim putem.

(4) INTE FÖRRÄN människorna började odla och äta spannmål fick man "besvär med magen". (KORP)

[Ne pre nego što su ljudi počeli da gaje i jednu žito, dobili smo „probleme sa stomakom“.]

Tek KAD su ljudi počeli da gaje i jednu žito, dobili smo „probleme sa stomakom“.

(5) INTE FÖRRÄN jag läste den här boken föll bitarna på plats. (KORP)

[Ne pre nego što sam pročitala ovu knjigu, kockice su mi se složile.]

Tek KAD sam pročitala ovu knjigu, kockice su mi se složile.

(6) INTE FÖRRÄN konflikten inom Vänsterpartiet har blåst över kommer det fram att medias bild varit fullständigt påhittad. (KORP)

[Ne pre nego što se konflikt u Partiji levice razrešio, ispostavlja se da je medijska slika bila potpuno isfabrikovana.]

⁵ Kako bismo kroz srpske prevodne ekvivalente što jasnije predstavili sintaksičko-semantičke odlike datih švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica, uz izdvojene švedske primere u uglastim zagradama navodimo i njihove doslovne prevodne ekvivalente.

Tek KAD se konflikt u Partiji levice razrešio, ispostavlja se da je medijska slika bila u potpunosti isfabrikovana.

(7) INTE FÖRRÄN vi förstår hur och varför folk gör misstag kan vi ge skarpa policyrekommendationer. (KORP)

[Ne pre nego što shvatimo kako i zašto ljudi prave greške, mi možemo dati jasne preporuke za odgovarajuću politiku.]

Tek KADA shvatimo kako i zašto ljudi prave greške, mi možemo dati jasne preporuke za odgovarajuću politiku.

(8) INTEFÖRRÄN de kommer hem kommer de att veta om spelet verkligen är över [...] (KORP)

[Ne pre nego što dođu kući, oni će znati da li je igra zaista završena [...]]

Tek KADA budu došli kući, oni će znati da li je igra i zaista završena [...]

(9) INTEFÖRRÄN vi får ett passande bud kommer han få gå. (KORP)

[Ne pre nego što dobijemo odgovarajuću ponudu, on će moći da ode.]

Tek KADA dobijemo odgovarajuću ponudu, on će moći da ode.

(10) INTE FÖRRÄN det var för sent insåg man att Churchill hade rätt. (KORP)

[Ne pre nego što je bilo prekasno, uvidelo se da je Čerčil bio u pravu.]

Tek KAD je bilo prekasno, uvidelo se da je Čerčil bio u pravu.

(11) INTE FÖRRÄN vi är uppe i luften inser jag att det inte fanns något som helst digitalt i detta plan från 1966 [...] (KORP)

[Ne pre nego što smo u vazduhu, ja shvatam da u tom avionu iz 1966. nema ničeg digitalnog [...]]

Tek KAD smo u vazduhu, ja shvatam da u tom avionu iz 1966. nema ničeg digitalnog [...]

(12) INTEFÖRRÄN de är hemma igen kommer jag att kunna andas ut. (KORP)

[Ne pre nego što su oni ponovo kod kuće, ja ću moći da odahnem.]

Tek KAD oni ponovo budu kod kuće, ja ću moći da odahnem.

Kako odabrani primeri (1)–(12) svedoče, švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN ekvivalentne rečenične komplekse u srpskom jeziku predstavljaju zavisnosložene vremenske rečenice s vremenskom klauzom uvedenom semantički nespecifikovanim temporalnim veznikom KAD(A), uz koji je eksplicirana modalna partikula *tek*. Ekspliciranje modalne partikule *tek* uz temporalni veznik KAD(A) u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama ovog tipa smatramo obaveznim, budući da je ono uslovljeno prenošenjem odgovarajućih nijansi značenja švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN. Zapažamo, naime, da se još jedna osobenost švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN ogleda u tome što se njihove SK-predikacije predstavljaju ne samo i jedino kao nespecifikovano posteriorne u odnosu na njihove VK-predikacije, već i kao predikacije čija se realizacija odnosno aktualizacija doživljava kao *odocnela* ili u vremenu *odložena*. Osim što su predstavljene kao posteriorne u odnosu na VK-predikaciju, SK-predikacije datih švedskih kompleksa dodatno su, stoga, semantički specifikovane, tj. one nose i dodatno semantičko obeležje koje bismo mogli označiti terminom „odgođenost”. Kako je, dakle, u švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN SK-predikacija koja je posteriorna u odnosu na VK-predikaciju dodatno semantički specifikovana kao *odocnela* ili u vremenu *odložena*, tj. kao „odgođena”, u njihovim srpskim prevodnim ekvivalentima nužno je iskazati i datu semantičku komponentu, što je uloga koju u takvim srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama igra upravo modalna partikula *tek*.

2.1 Aspekatsko značenje predikacija i specifikatori temporalnog međuodnosa predikacija

Još jedna sintaksičko-semantička odlika švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN na koju ovom prilikom ukazujemo jeste aspekatsko značenje njihovih korelativnih predikacija. Izdvojeni primeri (1)–(12) svedoče s jedne strane o tome da SK-predikacije švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN mogu imati kako perfektivno aspekatsko značenje (kakav je slučaj u npr. (1)–(5)), tako i imperfektivno aspekatsko značenje (što je slučaj u npr. (6)–(8)), te zaključujemo da švedske zavisnosložene vremenske rečenice s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN karakteriše posteriornost realizacije (=SK-predikacija je perfektivna) odnosno

aktualizacije (=SK-predikacija je imperfektivna) u odnosu na VK-predikaciju. Izdvojeni primeri s druge strane pak svedoče o tome VK-predikacije švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN mahom imaju perfektivno aspekatsko značenje – o čemu svedoče primeri (1)–(9) – što je, smatramo, u skladu sa očekivanjima, budući da posteriornost kao temporalno ustrojstvo korelativnih predikacija u najširem smislu podrazumeva da do realizacije odnosno aktualizacije SK-predikacije u vremenu dolazi nakon *realizacije* VK-predikacije. Izdvojeni primeri poput (10)–(12) svedoče, međutim, o tome da VK-predikacije švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN mogu imati i imperfektivno aspekatsko značenje, što se naizgled kosi sa očekivanom realizovanošću VK-predikacije pre realizacije odnosno aktualizacije SK-predikacije. Zapažamo pak da se posteriornost SK-predikacije u odnosu na VK-predikaciju manifestuje i u primerima poput (10)–(12), a zahvaljujući tome što njihove eksplicitno imperfektivne VK-predikacije impliciraju perfektivnost. Naime, eksplicitno imperfektivna VK-predikacija koja iskazuje stanje, poput npr. VK-predikacije u (10), podrazumeva realizaciju određene predikacije koja dovodi do aktualizacije datog stanja, tj. do aktualizacije date eksplicitno imperfektivne predikacije: (10) *INTE FÖRRÄN det var för sent insåg man att Churchill hade rätt. / Tek KAD je bilo prekasno, uvidelo se da je Čerčil bio u pravu. ⇒INTE FÖRRÄN det blev för sent insåg man att Churchill hade rätt. / Tek KAD je postalo prekasno, uvidelo se da je Čerčil bio u pravu*, a da sličnu situaciju beležimo i u odgovarajućim rečeničnim kompleksima čije VK-predikacije iskazuju proces eksplicitno predstavljen kao nerealizovan možemo ilustrovati konstruisanim primerom poput: *INTEFÖRRÄN jagän en gång skrevtilldemfickjagsvar. / Tek KAD sam im još jednom pisala, dobila sam odgovor*, gde VK-predikacija eksplicitno predstavljena kao imperfektivni proces zapravo podrazumeva realizovan, tj. perfektivni proces: *INTEFÖRRÄN jag skrev ännu ett brev till dem fick jag svar. / Tek KAD sam im napisala još jedno pismo, dobila sam odgovor*. Iako, dakle, uočavamo da VK-predikacije švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN pretežno imaju eksplicitno perfektivno aspekatsko značenje, zapažamo i to da one mogu imati i eksplicitno imperfektivno aspekatsko značenje, koje pak implicira perfektivnost.

Izneta zapažanja o aspekatskom značenju VK- odnosno SK-predikacija švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN navode nas na zaključak da u datim rečeničnim kompleksima aspekatsko

značenje kao sintaksičko-semantička odlika korelativnih predikacija ne igra presudnu ulogu u njihovom temporalnom ustrojavanju, te da u datim kompleksima za predstavljanje SK-predikacije kao predikacije koja u vremenu sledi za VK-predikacijom odgovara leksikalizovani spoj INTE FÖRRÄN, budući da on u ovim zavisnosloženim rečenicama funkcioniše kao temporalni veznik semantički specifikovan tako da signalizuje da do realizacije odnosno aktualizacije SK-predikacije dolazi tek po realizaciji odnosno aktualizaciji VK-predikacije. Možemo stoga zaključiti da u švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN SK-predikacija u odnosu na VK-predikaciju biva predstavljena kao posteriorna, te i dodatno semantički specifikovana kao „odgođena“, upravo zahvaljujući leksikalizovanom spoju INTE FÖRRÄN.

Kako srpski prevodni ekvivalenti izdvojenih švedskih primera (1)–(12) svedoče, navedena zapažanja o aspekatskom značenju korelativnih predikacija švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN važe i za aspekatska značenja korelativnih predikacija srpskih zavisnosloženih vremenskih rečenica u kojima vremensku klauzu uvodi temporalni veznik KAD(A) praćen modalnom partikulom *tek*. Naime, i u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek* SK-predikacija može imati bilo perfektivno bilo imperfektivno aspekatsko značenje – kako ilustruju srpski primeri (1)–(5), (10) odnosno (6)–(9), (11), (12) – dok VK-predikacije pretežno, ali ne i nužno, imaju perfektivno aspekatsko značenje – kako ilustruju primeri (1)–(9) s perfektivnom VK-predikacijom, odnosno primeri (10)–(12) s imperfektivnom VK-predikacijom. S obzirom da u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama koje predstavljaju prevodne ekvivalente švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN korelativne predikacije mogu imati i perfektivno i imperfektivno aspekatsko značenje, te da u datim srpskim zavisnosloženim rečenicama vremensku klauzu uvodi temporalni veznik KAD(A) koji između korelativnih predikacija uspostavlja temporalni međuodnos, ne specifikujući pritom i tip datog temporalnog međuodnosa, postavlja se pitanje u kojoj meri aspekatsko značenje korelativnih predikacija, odnosno drugi sintaksičko-semantički elementi datih srpskih zavisnosloženih vremenskih rečenica ogovaraju za definisanje temporalnog međuodnosa njihovih korelativnih predikacija, tj. za predstavljanje SK-predikacije kao predikacije koja je posteriorna u odnosu na VK-predikaciju.

Analizirajući primere (1)–(9) srpskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek*, uočavamo da se kroz sadejstvo temporalnog veznika KAD(A), kao onog sintaksičko-semantičkog elementa odgovornog za uspostavljenje temporalnog odnosa između korelativnih predikacija, i VK-predikacije perfektivnog aspekatskog značenja, između korelativnih predikacija datih kompleksa uspostavlja temporalni međuodnos koji podrazumeva da se SK-predikacija doživljava kao predikacija čija aktualizacija ili realizacija u vremenu sledi za realizacijom VK-predikacije. Zaključujemo tako da se u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A), modalnom partikulom *tek* i perfektivnom VK-predikacijom, posteriornost SK-predikacije u odnosu na VK-predikaciju manifestuje zahvaljujući sadejstvu temporalnog veznika KAD(A) i perfektivne VK-predikacije, a da modalna partikula *tek* igra ulogu dodatnog semantičkog specifikatora, tj. ulogu specifikatora SK-predikacije kao predikacije čija je realizacija odnosno aktualizacija u vremenu „odgođena“ u odnosu na realizaciju VK-predikacije.

S druge strane pak zapažamo da u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama poput (10)–(12) sa VK-predikacijom imperfektivnog aspekatskog značenja, sadejstvo između eksplicitno imperfektivne VK-predikacije i semantički nedovoljno specifikovanog temporalnog veznika KAD(A) ne predstavlja dovoljan uslov da se između korelativnih predikacija manifestuje temporalni međuodnos tipa posteriornost, te da u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama ovoga tipa ulogu ključnog specifikatora temporalnog odnosa između njihovih korelativnih predikacija kao odnosa posteriornosti na sebe preuzima modalna partikula *tek*, koja, signalizujući „odgođenost“ realizacije odnosno aktualizacije SK-predikacije u odnosu na VK-predikaciju, SK-predikaciju predstavlja kao posteriornu u odnosu na VK-predikaciju. Dato zapažanje možemo ilustrovati poređenjem primera (10)–(12) u kojima je partikula *tek* eksplicirana, i u kojima se između korelativnih predikacija manifestuje temporalni odnos tipa posteriornost, i njima odgovarajućih zavisnosloženih vremenskih rečenica iz kojih je partikula *tek* izostavljena, a u kojima se usled toga između korelativnih predikacija uspostavlja temporalni međuodnos tipa simultanost: (10) *Tek KAD je bilo prekasno, uvidelo se da je Čerčil bio u pravu.*→*KAD je bilo prekasno, uvidelo se da je Čerčil bio u pravu*; (11) *Tek KAD smo u vazduhu, ja shvatam da u tom avionu iz 1966. nema ničeg digitalnog [...]*→*KAD smo u vazduhu, ja shvatam da u tom avionu iz 1966. nema ničeg digitalnog [...]*; (12) *Tek KAD oni*

ponovo budu kod kuće, ja ću moći da odahnem.→KAD oni ponovo budu kod kuće, ja ću moći da odahnem.

Obaveznost eksliciranja modalne partikule *tek* u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A) koje predstavljaju prevodne ekvivalente švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN, a koju smo u uvodnim napomenama obrazložili prenošenjem odgovarajućih nijansi značenja datih švedskih rečeničnih kompleksa, ovde stoga dodatno naglašavamo i preciziramo sledećim zaključkom: u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek*, a koje predstavljaju ekvivalente švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN, ekspliciranje partikule *tek* nužno je zarad specifikovanja SK-predikacije kao „odgođene“ u onim rečeničnim kompleksima s eksplicitno perfektivnom VK-predikacijom, dok je u rečeničnim kompleksima s eksplicitno imperfektivnom VK-predikacijom ekspliciranje partikule *tek* nužno ne samo zarad specifikovanja SK-predikacije kao „odgođene“, već i zarad specifikovanja temporalnog odnosa između njihovih korelativnih predikacija kao odnosa posteriornosti.

2.3 Distribucija klauza

Još jedno zapažanje u vezi sa analiziranim zavisnosloženim vremenskim rečenicama švedskog i srpskog jezika na koje ovom prilikom želimo da skrenemo pažnju tiče se distribucije klauza u datim kompleksima obaju jezika. Kako smo već napomenuli, izmeštanje odrečnog rečeničnog priloga *inte* iz njegove tipične pozicije u supraordiniranoj klauzi švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa temporalnim veznikom FÖRRÄN te njegovo smeštanje u vremensku klauzu, rezultuje u obrazovanju leksikalizovanog spoja INTE FÖRRÄN u inicijalnoj poziciji rečeničnog kompleksa, te u nužnoj prepoziciji vremenske klauze u švedskim zavisnosloženim rečenicama s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN. U ekvivalentnim srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek* takve uslovljenosti distribucija klauza pak nema, te date srpske zavisnosložene vremenske rečenice mogu biti strukturirane sa vremenskom klauzom i u prepoziciji i u postpoziciji. Napominjemo stoga da prepozicija vremenske klauze u srpskim prevodnim ekvivalentima analiziranih švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica (1)–(12) predstavlja odraz težnje da navedeni srpski prevodni ekvivalenti što vernije odslikaju strukturu izdvojenih švedskih primera, a ne odraz

nužnosti takve distribucije klauza u datim srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama. Za razliku, dakle, od izdvojenih švedskih primera (1)–(12), u svakom od njihovih srpskih prevodnih ekvivalenata distribucija klauza mogla je biti i obrnuta, sa supraordiniranom klauzom u prepoziciji i vremenskom klauzom u postpoziciji, uz, naravno, izvesne pragmatičke posledice, ali ne i uz posledice po gramatičnost datih srpskih zavisnosloženih rečenica (upor. tako (1) *Tek KAD je napunio dvanaest godina, Jon je naučio da čita.* → *Jon je naučio da čita tek KAD je napunio dvanaest godina*; (2) *Tek KAD je Danijel otišao kući, meni na pamet pade jedna strašna misao.* → *Jedna strašna misao pade mi na pamet tek KAD je Danijel otišao kući*, itd.)

2.4 Moguća modifikacija temporalnog međuodnosa predikacija

Analizu švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN i njima odgovarajućih srpskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek* zaključujemo osvrtno na jednu njihovu moguću, ali ne i nužnu sintaksičko-semantičku osobenost. Baveći se modifikacijama vremenskog odnosa u srpskoj rečenici s temporalnom klauzom, I. Antić (2013) ukazala je, naime, da u takvim srpskim rečeničnim kompleksima do semantičkih modifikacija dominantno temporalnog odnosa između korelativnih predikacija dolazi pod uslovom da su date predikacije po svojoj prirodi takve da mogu biti postavljene u jedan od tipova modifikovane temporalnosti, te da u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama „Temporalni odnos zavisne i rečenične predikacije može biti modifikovan u situaciono-uslovnom smislu ukoliko se u poziciji ispred veznika pojavi priloška leksema TEK kao modifikator“ (Antić, 2013: 341), što su zapažanja koja potvrđuje i naša analiza srpskih rečeničnih kompleksa (1)–(12). Uočavamo, naime, da je u primeru poput (9) *Tek KADA dobijemo odgovarajuću ponudu, on će moći da ode*, „mogućnost njegovog odlaska“ uslovljena time da „oni dobiju odgovarajuću ponudu“, tj. da se u datom rečeničnom kompleksu aktualizacija SK-predikacije doživljava kao uslovljena realizacijom VK-predikacije. U rečeničnom kompleksu poput (9), osim eksplicitnog temporalnog međuodnosa manifestovanog u njegovom prvom semantičkom planu, prisutan je, dakle, i specifičan, u drugom semantičkom planu manifestovan te implicitan, kauzalni međuodnos, koji, kao u većem ili manjem stepenu izražen, zapažamo i u izdvojenim primerima (4), (5), (7) i (12). S druge strane, pak, u primeru poput (1) *Tek KAD je napunio dvanaest godina, Jon je naučio da čita*, to što je „Jon napunio dvanaest godina“ ne doživljava se kao uslov za to što je on „naučio da čita“, tj. SK-predikacija

ne doživljava se kao uslovljena VK-predikacijom, a takvo odsustvo implicitnog kauzalnog odnosa između korelativnih predikacija zapažamo i u primerima (2), (3), (6), (8), (10), (11). Naša analiza srpskih kompleksa (1)–(12) potvrđuje stoga zapažanje I. Antoniće da u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama s leksemom *tek* temporalni odnos između korelativnih predikacija *može* biti modifikovan u situaciono-uslovnom smislu, te i to da je prisustvo odnosno odsustvo izvesnog implicitnog kauzalnog međudnosa korelativnih predikacija srpskih zavisnosloženih vremenskih rečenica sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek* u prvom redu uslovljeno prirodom datih predikacija, tj. njihovim specifičnim semantičkim odlikama koje o(ne)mogućuju dovođenje predikacija u kauzalni međudnos. Budući da na osnovu izdvojenih primera (1)–(12) zapažamo i to da istovetno prisustvo odnosno odsustvo implicitnog kauzalnog međudnosa korelativnih predikacija važi i za izdvojene primere švedskih zavisnosloženih vremenskih rečenica (primeri (4), (5), (7), (9), (12) odnosno (1)–(3), (6), (8), (10), (11)), zaključujemo da kako u srpskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek*, tako i u švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN, uspostavljeni temporalni međudnos korelativnih predikacija *može*, a ne mora biti modifikovan u situaciono-uslovnom smislu, tj. *može*, a ne mora podrazumevati i implicitni kauzalni međudnos korelativnih predikacija.

3. Zaključak

Sprovedenu analizu odabranih švedskih odnosno srpskih zavisnosloženih vremenskih rečenica naposljetku sumiramo kroz sledeće zaključke:

- švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN u srpskom jeziku ekvivalentne rečenične komplekse predstavljaju zavisnosložene vremenske rečenice sa temporalnim veznikom KAD(A), uz koji je obavezno eksplicirana modalna partikula *tek*.

- u datim zavisnosloženim vremenskim rečenicama obaju jezika i VK- i SK-predikacija mogu imati bilo perfektivno bilo imperfektivno aspekatsko značenje, s tim što VK-predikacije datih rečeničnih kompleksa obaju jezika uobičajeno imaju perfektivno aspekatsko značenje.

- u datim zavisnosloženim vremenskim rečenicama švedskog jezika, ulogu specifikatora temporalnog međudnosa korelativnih predikacija kao odnosa posteriornosti igra leksikalizovani spoj INTE FÖRRÄN, koji funkcioniše kao temporalni

veznik semantički specifikovan tako da signalizuje da SK-predikacija u vremenu sledi za VK-predikacijom, te da se takva SK-predikacija doživljava i kao u vremenu „odgođena“. U odgovarajućim zavisnosloženim vremenskim rečenicama srpskog jezika sa VK-predikacijom perfektivnog aspekatskog značenja, specifikovanje temporalnog međuodnosa korelativnih predikacija kao odnosa posteriornosti ostvaruje se kroz sadejstvo temporalnog veznika KAD(A) i perfektivne VK-predikacije, dok modalna partikula *tek* igra ulogu specifikatora SK-predikacije kao predikacije koja je u vremenu „odgođena“ u odnosu na VK-predikaciju; u odgovarajućim zavisnosloženim vremenskim rečenicama srpskog jezika sa VK-predikacijom imperfektivnog aspekatskog značenja ulogu ključnog specifikatora temporalnog međuodnosa kao odnosa posteriornosti na sebe preuzima modalna partikula *tek*, koja, signalizujući „odgođenost“ SK-predikacije u odnosu na VK-predikaciju, SK-predikaciju predstavlja kao posteriornu u odnosu na VK-predikaciju.

- u švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama s leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN distribucija klauza nužno podrazumeva prepoziciju vremenske klauze odnosno postpoziciju supraordinirane klauze, dok u njima ekvivalentnim srpskim zavisnosloženim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek* vremenska klauza može zauzimati i prepoziciju i postpoziciju, bez posledica po gramatičnost datih rečeničnih kompleksa.

- i u švedskim zavisnosloženim vremenskim rečenicama sa leksikalizovanim spojem INTE FÖRRÄN, i u njima ekvivalentnim srpskim zavisnosloženim rečenicama sa temporalnim veznikom KAD(A) i modalnom partikulom *tek*, između korelativnih predikacija uspostavljeni eksplicitni temporalni odnos tipa posteriornost može biti modifikovan u situaciono-uslovnom smislu, tj. može podrazumevati i implicitni kauzalni međuodnos korelativnih predikacija.

Literatura

- Antonić, I. (2013). Neke modifikacije vremenskog odnosa u rečenici s temporalnom klauzom. *Južnoslovenski filolog*, LXIX, 335–345. doi: 10.2298/JFI1369335A
- Barentsen, A. (2012). Exploring the borders. A contrastive view on the Swedish connectives *tills* (*till dess* (*att*)), *innan* and *förrän*. U H. van der Liet, & M. Norde (ur.), *Language for its own sake. Essays on Language and Literature offered to Harry Perridon* (str. 255–286). Amsterdam: Scandinavisch Instituut.

- Teleman, U., Hellberg, S., & Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik. Vol. 4: Satser och meningar*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Зорихина-Нильссон, Н. (2009). Таксисшведском языке. У В. С. Храковский (ур.), *Типология таксисных конструкций*. Москва: Знак.

Izvori

- KORP – KORP, elektronski korpus švedskog jezika. Dostupno preko:
<http://spraakbanken.gu.se>
- NFVB – Söderlund, M. (ur.). (2004). *Noveller för Världens Barn*. Stockholm: Informationsförlaget.

Summary

SWEDISH COMPLEX SENTENCES WITH *INTE FÖRRÄN*-TEMPORAL CLAUSE

Since Swedish complex sentences with *INTE FÖRRÄN*-temporal clause differ in a number of features from typical Swedish complex sentences with *FÖRRÄN*-temporal clause which usually indicate that the negated main clause predication is anterior to the temporal clause predication, this paper aims to bring attention to some of the specific syntactic-semantic and structural features of Swedish complex sentences with *INTE FÖRRÄN*-temporal clause, as well as to point out some of the syntactic-semantic and structural features of their Serbian counterparts, represented by complex sentences with KAD(A)-temporal clause and modal particle *tek*. The analysis shows that Swedish complex sentences with *INTE FÖRRÄN*-temporal clause and their Serbian counterparts with KAD(A)-temporal clause and modal particle *tek* share a number of similar syntactic-semantic features – their main clause predication is regarded as posterior to the temporal clause predication and perceived as a “delayed” predication, both of their predications can either have perfective or imperfective aspectual meaning, and the temporal relation between their two predications can be modified in the situational-conditional sence. The analysis also shows that the main syntactic-semantic difference between these Swedish and Serbian complex sentences lie in the role which some of their syntactic-semantic features play in specifying the temporal relation between their two predications – in Swedish complex sentences with *INTE FÖRRÄN*-temporal clause, this temporal relation is specified as a relation of posteriority owing to the lexicalised formation *INTE FÖRRÄN* which here functions as a semantically specified temporal conjunction, while the same temporal relation between the two predications in Serbian complex sentences with KAD(A)-temporal clause and modal particle *tek* is specified as such either by the interaction between the temporal conjunction KAD(A) and the temporal clause predication, or by the modal particle *tek*, depending on the aspectual meaning of their temporal clause predications. Another identified difference between the analysed Swedish and Serbian complex sentences lies in their structural characteristics, namely in the ordering of their clauses – in Swedish complex sentences with *INTE FÖRRÄN*-temporal clause the position of the temporal clause is restricted to the preposition, while in their Serbian counterparts with KAD(A)-temporal clause and modal particle *tek* the temporal clause can either be preposed or postposed to the main clause.

Key words: Swedish, Serbian, syntax, temporal clause, temporal conjunction *FÖRRÄN*, lexicalised formation *INTE FÖRRÄN*, temporal conjunction KAD(A), modal particle *tek*.